

ולעשות גם טוב, וכמו שאברהם אבינו ע"ה
 עשה חסד כדי להרגיל מדת החסד אלל בני
 אדם. וכמו שאלל אברהם אבינו ע"ה הענין
 נשתנה מחמת שהיתה התנגדות למדת החסד
 באותו דור, ולכן הנחילות לעסוק בחסד הי'
 אפילו בעת חליו, כן בכל דור ודור הדברים
 המונחים מחייבים שהאדם יעסוק בהם יומר
 ובפרהסיא יומר כדי לחזק אותו הענין גם
 אלל אחרים. וחסד מהענינים הנרכים חזוק
 בזמנינו הוא לימוד התורה הק' כליל ש"ק,
 שהוא ענין גדול מלד עצמו, ויומר כשהולכים
 ללמוד בניהמ"ד שעל ידי זה מלמדים אף את
 האחרים ללמוד באותה שעה. ובחדש זה
 התחילו ליני שבת הארוכים, ויש יכולת
 להשתמש בהם עבור תכלית השבת קודם
 ללמוד תורה הק', וכשארס לומד בנית השינה
 וההפרעות גזרים, וע"י שאנשים באים
 לניהמ"ד ללמוד הרי הם גורמים אירה של
 לימוד התורה הק', ואפילו אם הוא בעצמו

3
 קמ

ובזה מיושג למה הי' אברהם אבינו ע"ה
 מצטער כשלא היו לו אורחים, שאילו
 הימה העבודה שלו רק קיום המצוה לחוד,
 או אף על מה להצטער אם אין אורחים, אלל
 כאשר הימה המטרה פרסום מצוה עשיית
 חסד בעולם שפיר הי' אברהם אבינו ע"ה
 מצטער שאין ביכולתו להביא לידי גלוי עוד
 חסד, שזה הוא ענין לעצמו, ואין לו קשר כלל
 אם יש אדם שרץ עכשיו לקבל את החסד.
 ויש אולי להוסיף שע"י פעולה זו של חסד
 שעשה אברהם עם המלאכים נגרם עקירת
 סדום, שהם היו המתנגדים לעבודת החסד,
 וע"י המסירות נפש לפרסום החסד שהיה
 לאברהם אבינו, נגרם עקירת המרכבה
 לטומאה מארץ ישראל.

בזמן שאין תועלת בלימודו כ"כ, ושאינו יכול
 ללמוד מפני שהוא מאוד עיף, מכל מקום לא
 גרע מהכנסת אורחים של מלאכים, שהרי יש
 בה משום חזוק בים המדרש, חזוק לאחרים
 הנאים ללמוד.

ויש ללמוד מזה לימוד גדול בעניני עבודה
 השי"ת, כי יש בכל פעולה טובה ב'
 ענינים, יש המצוה כשלעצמה שמצוה לעשותה,
 ויש בכל מצוה ענין של ללמד' לאחרים שרץ
 לעשות כן, וע"י אגלי על בהקדמה ענין הד' חלקים
 בכל מצוה, ענין של פרסום המעשה הטוב
 שעל ידי זה גורמים לאנשים אחרים להתחזק

סיק הפרק

4 ברכת פיר

האוצר חיים כתב, נשאלתי היתכן
 שנתן אברהם למלאכים בשר וחלב
 יחד? ותיירץ, שעל ויקח חמאה וחלב.
 יש טעם מפסיק [רביע] פירוש,
 בהתחלה הקדים להם מאכלי חלב
 הפסיק קצת ואח"כ וכן הבקר אשר
 עשה - אשר [בנתיים] תיקן הגיש
 להם.

[וידידי הרה"ג הר' איצקוביץ שאל
 והרי נדמו לו לערבים ומה איסור יש
 בכך? ואחי הרה"ג ר' יעקב תירץ,
 כיוון שאברהם לא נסתפק רק
 בהכנסת אורחים גרידא אלא אף
 הכניסם תחת כנפי השכינה ואין
 ראוי לו לתת להם מדברים שנהג
 בהם איסור.]

הלב אריה (חולין קד) תירץ, ויתן
 לפניהם. כלומר שיבחרו מה שחביב
 עליהם.

אלא שקשה, הרי נפסק בשו"ע (וי"ד
 פ.ח.א) שאסור להעלות על שולחן
 אחד בשר וגבינה שמא יבואו
 לאוכלם יחד? ותיירץ, על פי מה
 שפסק השו"ע (אריה רעה) שאסור
 לקרוא לאור הנר שמא יטה השמן
 אל הפתילה וחייב משום מבעיר,
 אבל אם יש שם אדם אחר מותר
 לקרוא, שאם יבוא להטות ולהבעיר

בבכורות ד"ו ע"ב בשמ"ק אות ב' כתבו דבירושלמי משמע שאכלו המלאכים
 אצל אברהם אבינו בשר בחלב דכתיב ויקח חמאה וחלב ואת בן הבקר ויתן לפניהם
 וכשרצו המלאכים שתנחן להם התורה השיב להם הקב"ה שאינם ראויים לקבלה
 שכבר אכלו בשר בחלב אצל אביהם וקב"ה צ"ע הלא מדאורייתא ליכא איסורא
 כלל לאכול בשר בחלב כל זמן שלא נתבטלו ביהו דדרך בשול אסרה תורה,
 וי"ל בזה דהמלאכים גופם אש ובאותו רגע שנוגעים בבשר וחלב בב"א כבר הו"ל
 מבוטלים בידי המלאכים. ואיכא דרך בשול.

ויותר נראה דגם מצד איסורא דרבנן שלא קיימו המלאכים מה שאסרו
 חז"ל הוי ג"כ טענה שלא יתן להם התורה שכן משמע מלשון המדרש שהביא
 חשט"מ דאמר' שא"ל הקב"ה אין אתם ראויים לקבלה שמידי שהתינוק בא מבית
 הספר מביאין לו חלב ואוכל מביאין לו בשר ונוטל ידיו אבל אתם אכלתם בב"ח
 כו' משמע מלשון זה דהקפיד' הוא על שלא הי' נטילת ידים בין הבשר לחלב אע"פ
 שזה אינו אלא מדרבנן.

1) ויטור. ופיר' אך מלד אל המלה במהירות ואלך ז"ל כול כל צ"ב, מצוה לשרה סתיה בעצמה טלום
 וטעמה הטובה, וזהו חסדך שנתן סתיה קמה להנחיל מהם הטוב:

2) ואל הבקר רץ, בעצמו. ולפי פשוטו מ"ס ויקח משכ על הנמר, שהנמר לקח חמאה וחלב ונתן
 לפניהם חמאה, ואת שמהל הנמר הביא בן הבקר, והוא ר"ל אברהם, היה עומד חסם טען שלא

יטנו לבדם, וכן לחול' שבו הנמר רץ מלפני אברהם ונכנסה בראו אחר מ"ס ספר יצירה, שפיר' ויברר
 לעצמה ארצו שפניה ארצו ע"י ספר יצירה. קרא שפיר' לתוך בזה חיד' הפתילה להשליכ' בנ"ח, והפירו'

עשה בשר שנתן ע"י ספר יצירה שפיר' לו דין בשר, ח"ש שלקח חמאה וחלב וכן דרבנן אשר עשה,
 ר"ל שן שפשוטו מ"ס ספר יצירה היו יבולים לאכלו עם חלב. אלל נשמות לא קשה כי מה לפניהם חמאה

חמאה וחלב ולא חל"כ ששם בן הבקר נתן לפניהם הבשר, ואכלו ענין האשליה יצירה בכל דבר שהוא
 שפיר' על דין, האם תאכלו את העולם, שפיר' אכילה העולם חמאה, האם תאכלו את כל

טעם פי ה', כמו לנו להמו בלחמו, והקדמתם נקראו להם ה' שפיר' נקיים כשרות השמים למטה. והפיר'
 כהנה נקרא נחם שפיר' אוכלים חמאה, והמלאכים האלה בלו אל אברהם כסות מצוה גמ"ח שמהו גם

כל ימיו, ומכל מהם נכרה מלאך, שהוא שיהי ההכנה לגמול לו טוב בגמול דיו, ומלאכים אלה היו מלאכי
 חסד, ששלחו או שבראו ע"י צוה מצוה גמ"ח והכנסת אורחים של ח"ה, ונמטה זו נחפשה שרה להוליד

ועלה ה' על אברהם, והוליד נוח, וסדום עשאו מעשים רעים כפך מדת הכבוד היה מלאך מדת החסד שליח
 לשבת אותה, וח"כ המלאך שמתן ח"ה להאורחים זה היה חיוסם של המלאכים האלה, והם היה להם
 מאכל ולהם אברים להחיותם ולקיימם:

יזכרנו חברו. לפיכך אברהם הגיש
 לאורחים בשר וחלב ולא חשש שמא
 יבואו לאוכלם יחד, משום: והוא
 עומד עליהם. והרי כאחד הנמצא
 שיזכיר שלא יאכלו יחד.

ומעלת תפלת הצבור משלשה טעמים. הראשונה מצד עניני הקדושה שאינם נאמרים בפחות מעשרה. ולזה אפשר שכיון דוד כאמרו (תהלים ג"ה) אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך כרגש. הכוונה כי הדברים של קדושה שאינם נאמרים בפחות מעשרה הוא לסכת מעלת סוד נעלם שיש בהם בקדושת ה' על זה אין ראוי להזכיר רמז הקדושה כי אם בצבור ולא כיחיד. ולזה אמר מה שאני משתדל ללכת לבית אלהים כרגש. כלומר בקבוץ בני אדם הוא לסכת שנמתיק סוד הקדושה יחדיו כי בפחות מעשרה לא נוכל להשיג רמז מוזן הענינים ההם:

הטעם הב' גם כתפלה שאין בה דבר של קדושה הצריכה רבים, עם כל זה יש בה מעלה בהיותה נאמרת ברבים או בשעה שרבים מתפללים כמו שביארנו (תורת כהנים פ' בחקותי) מפני שאינו דומה מועטים העושים את המצוה למרובים העושים את המצוה, כי היא מתעלית יותר הרבה מכפי הערך לכל א' בהיותה נעשית בחבורת בני אדם, כי אפילו בדברים הגשמיים עושה אדם יותר מכפי הערך בהשתתפו עם אחרים במלאכה.

מ"ה - ק"ג - א"ה
ש"כ - תפלה פ"א

וכמו שפירש"י ז"ל על ענין תפלת אברהם אבינו על סדום ועמורה, שאמר אולי יש חמישים צדיקים בתוך העיר ויהיו מצילים חמשה כרכים עשרה לכל כרך, ומ"ה, יצטרף צדיקו של עולם עם כל תשעה ויהיו עשרה וינצלו כולן, וארבעים על ד' כרכים, ולי על ג' וכי על כ' ועשרה על א'. ואע"פ שהודה לו האל ית' על חמישים שיצילו חמשה כרכים עשרה לכל כרך, הוצרך לשאול על מ' לארבע כרכים ושלושים לג' ועשרים לב' ועשרה לאחת. כי אינן דומין העשרה שהיו מצילין כל כרך וכרך בהצטרפם עם שאר העשרות המצילים על שאר הכרכים, לעשרה העומדים לבדם להציל כרך שלהם ואין אחר מתחזק עמם על אלה כי אם הוא יתברך, גם כי דבר החטא הוא חמור וכמ"ש ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד, ר"ל כי גם שזעקת העניים הייתה רבה, החטא על מה שעשו היה כבד מאד ממה שזעקו הם, כי לפעמים האדם הוא צועק על מה שנעשה לו יותר מהראוי, ובענין סדום גם כי הצעקה הייתה רבה, לא השיגה לערך החטא כי כבדה מאד מהצעקה, ואמר ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו וגו', ענין ארדה כי החוטא לה' אם עונש החטא ההוא כפי גדולת המצוה לא יהא קץ ותכלית לעונשו, אם נעריך עונשו כפי גדולת האל יתברך כאלו מוריד ערך גדולתו בהיות שכינתו למטה בארץ וכפי אותה הירידה מעניש את האדם:

ש"ה א"ל כ"ב

ד"ר חננ' אליעזר מה שלטיד הקלושה דהיום חיוז גמור להפלת כל צבור נוסף על החיוז שה' בימי הנמ' והוא משום דכל הפוסקים במצו דאין אט' בתימים לכוון בהלכה וכ"פ השו"ע והרמ"א זכ"מ והנה בתמיה (ת') דבצבור גם תפלה בלא כוונה מתקבלת משא"כ ביחיד עיי"ש וכ"כ בזה"ק וימי (ר"ל ד') וכיון דמדינא דנמ' כוונה מתקבלת רק שאין אנו יכולים לכוון וא"כ כל טלדקי איש לן למעבד יתי' עולה במקום כוונה וכיון דתפלה בצבור גם בלא כוונה מתקבלת הנה דתפלה בצבור משלים חסרון הכוונה פשיטור מה, וקנה לענין כוונה ל' הפוסקים שאין צדיקו לכוון והוא כחטטין אבל להפלת כל צבור דזה אפשר לנו לעשות אי"כ הוא חיוז גמור עלינו נוסף על חיוז תפלה בצבור הנאמר בנתיב, ומשי"ע אין לנו ללמוד מהלדוקים והקדושים שמתפללין ביחיד דהם בודאי מכוונים כראוי כדאי"ה בשו"ע (סי' ל"ח סי"א) דחסידים ואנשי משה מתבודדים ומכוונים בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפסקות הנשמות ולהתגברות כח הסכלי עד שהיו מגיעים קרוב למדרגת הנבואה עיי"ש ומשמע שהיו מתבודדים ומתפללין ביחודות למטה זו כדי שיוכלו לכוון ביותר, אבל אנו שאין מכוונים כראוי חיוז גמור להפלת כל צבור כחמור.

הטעם השלישי, כי תפלת היחיד בהיותה בלתי הגונה או בלתי נאמרת בכוונה אינה מקובלת כלל, וכשאומרה ברבים לפעמים תתקבל בזכות תפלת הרבים, כי אפילו לחובה היחיד נגזר אחר הרוב, ואפילו הוא צדיק לפעמים אין תפלתו נשמעת לסכת הרבים שאינם הגונים:

וכמו שאמרו על אליהו בהר הכרמל בירושלמי דתעניות, מה יעשו גדולי הדור ואין הצבור נדון אלא אחר רובו, שכן מצינו שאלמלא לא אמרו ישראל בהר הכרמל ה' הוא האלהים לא ירדה אש מן השמים ושרפה את הקרבנות, הנה שחפלת אליהו לא היתה מועילה כלל אם לא בזכות מה שאמרו ישראל ה' הוא האלהים, כי גם שקודם אמרם ירד האש, אם לא שביה גלוי לפניו ית' שיהיו אומרים ה' הוא האלהים לא היה יורד האש מלמעלה, וכמ"ש אליהו עניני ה' עניי וידעו העם הזה כי אחת ה' האלהים, כי בזכות שידעו ויכירו שה' הוא האלהים וירד האש מלמעלה, כי גם שגדולי הדור הם שלמים צריכים לשלמות הכלל, ואם כן כל שכן בזכות, כי מדה טובה מרובה על מדת פורענות, שאם הרבים מעכבים תפלת היחיד, כ"ש בהיותם צדיקים וטובים שתועיל זכותם ליחיד שתקובל תפלתו בזכותם, גם כי היא לא תהיה שלימה בראיו, כי אין הצבור נדון אלא אחר רובו, וכמ"ש ז"ל (במדבר רבה פרשה י"ח) על מה שאמר משה אל תפן אל מנחתם וגו' יודע אני שיש לאלו חלק במנחת התמיד אל שתכל בחלקם תניחנו האש ולא תאכלנו, נראה כי אם לא היה משה שואל על זה, שהקב"ה היה פונה אל חלק מנחתה גם שהיו רשעים, היה נכלל חלקם בחלק הצבור שאינו נדון אלא אחר הרוב:

פרעה ואבימלך
כחיונה אשכנז

11 ויטע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין שור ויגר בגרר. ויאמר אברהם אל שרה אשתו אחתי היא וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה" (בראשית כ. א-ב). בפעם קודמת נלקחה שרה לבית פרעה גם כן אחרי שאברהם ושרה אמרו שאחותו היא. והיה כאשר הקריב לבוא מצרימה ויאמר אל שרי אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. והיה כי יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אחי ואתך יחיו. אמרי נא אחתי את וכי יהי כבוא אברם מצרימה וכי ייראו אתך שרי פרעה וכי ותקח האשה בית פרעה" (שם יב. יא-טו).

11 מי שמעיין בשני הסיפורים האלה שדומים זה לזה במאד, רואה שיש גם כמה שנויים ביניהם.

11 פרעה שקל למטרפסיה יותר מאבימלך. וינגע ה' את פרעה נגעים גדלים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם" (שם יב. יז). ואילו באבימלך: "ויבא אלקים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנה מת על האשה אשר לקחת והיא בעלת בעל" (שם כ. ג). "כי עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך על דבר שרה אשת אברהם" (שם כ. יח). פרעה נתייסר בנגעים גדולים בלי כל אזהרה, ואילו אבימלך הוזהר על ידי ה' בחלום הלילה. העונש של עצירת רחם באבימלך קל מן העונש של נגעים גדולים אצל פרעה. ונשאלת השאלה כמה מוצדקת מדת איפה ואיפה כביכול, מצד ה' לשני אנשים שעשו אותו דבר עצמו.

11 גם אברהם נהג מדה אחרת לגבי אבימלך מלך גרר מאשר לגבי פרעה מלך מצרים. ויקרא פרעה לאברם ויאמר מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא. למה אמרת אחתי היא ואקח אתה לי לאשה וכי" (שם יב. יח-ט). ומה ענה אברהם לפרעה על שאלתו זו? לא ענה ולא כלום. ואילו כשאבימלך שאל אותו אותה שאלה עצמה, ענה לו אברהם דברים של טעם. ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מה עשית לנו ומה חטאתי לך כי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי. ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי. וגם אמנם אחתי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה" (שם כ. ט. יא-יב). ונשאלת איפוא השאלה גם על אברהם. למה השתמש באיפה ואיפה ביחסיו לגבי שני אנשים שעשו אותו דבר עצמו?

11 אלא להגיד לנו שאין חטאו של אבימלך. כתטאו של פרעה. גדול חטאו של פרעה מחטאו של אבימלך. בצדק טען אבימלך: "ויאמר ה' הגוי גם צדיק תהרג. הלא הוא אמר לי אחתי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא בתם לבי ובנקיון כפי עשיתי זאת" (שם כ. ד-ה). וה' אמנם קיבל דבריו. ויאמר אליו האלקים בחלום גם אנכי ידעתי כי בתם לבבך עשית זאת ואחשך גם אנכי אותך מחטו לך" (שם כ. ד). כי מה שאבימלך לקח את שרה בלי לשאול את פיה, אם רצונה בכך, אין לראות כחטא גדול. כך נהגו מעולם כל מלכי אומות העולם. ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו כל עברה בתולה טובת מראה אל שושן הבירה אל בית הנשים וכי ותלקח אסתר בית המלך" (אסתר ג. ח). דבר זה כנראה לא נחשב בעיני מלכי אומות העולם כחטא נגד זכותה של אשה. ההלכה היהודית שאין האשה מתקדשת בעל כרחיה אלא מדעתה, לא נתקבלה על ידי מלכי אומות העולם בכל הנוגע להם עצמם. הם ראו כנראה כזכותו של מלך לבחור לו כטוב בעיניו מכל הנערות טובות המראה אשר בכל מדינות מלכותו. גם שרה הייתה ממדינת מלכותו של אבימלך. כי גם שרה מארץ כנען היא וגם אבימלך מלך גרר ממלכי כנען הוא. כי גם גרר חלק בלתי נפרד מארץ כנען היא. ואם כן בטעותו של אבימלך כי שרה אינה בעולת בעל כפי שהיא עצמה ואברהם אמרו לו, לא חטא כנגד המוסר המקובל על מלכי אומות העולם שהוא אחד מהם.

1 ומכיון שאבימלך צדק במעשהו. מצא גם אברהם חובה לעצמו להצטדק בפניו. וענה לו על שאלתו הצודקת דברים מצדיקים. וגם ה' לא ענש את אבימלך. הוא רק הזהיר אותו להבא והעמיד אותו על האמת כי שרה זו אשת איש היא. גם עצירת הרחם לבית אבימלך, שימשה אזהרה בלבד. היא באה כדי למשוך את תשומת לבו של אבימלך לבעיה זו של שרה. עצירה זו מעוררת את המחשבה שמשוה אינו בסדר בבית אבימלך בענינים שבינו לבינה. והוא יתן דעתו על ענין שרה.

11 מה שאין כן פרעה מלך מצרים. אין שרה ממצרים. אין היא ממדינות מלכותו של פרעה. וגם כשאין היא בעולת בעל אלא אחותו של אברהם. אין לפרעה זכות לקחת אותה בלי לשאול את פיה. ותקח האשה בית פרעה". היא נלקחה בעל כרחיה היא לא הלכה מדעתה. וזה חטאו של פרעה.

11 ואם פרעה אינו צדיק במעשהו זה אלא חוטא גדול, לא מצא גם אברהם צורך להצטדק בפניו. ומשום כך לא ענה לו על שאלתו. וגם ה' העניש אותו בעונש חמור והביא עליו נגעים גדולים. כי חטאו גדול גורר אחריו עונש גדול.

11 השוני ביחסו של ה' לגבי אבימלך ולגבי פרעה בענין זה, בא על כן גם להעיד על חוקפה של הבטחת ה' לאברהם בברית בין הבתרים שארץ כנען היא מולדתו של אברהם. כי רק עובדה זאת מהווה גורם להקל על אבימלך יותר מאשר על פרעה בענין אחד. ואולי באו שני סיפורים אלה בתורה. כדי להשמיע לנו דבר זה עצמו. כי אמנם קיבלה הבטחת ה' בברית בין הבתרים חוקף פעם נוספת על ידי מעשים בידי שמים.

10 וכן חכמה

11 כב, יט וישב אברהם אל נערו. ובמדרש (בראשית רבה נו, כ): ויצחק היכן הוא?... שלחו אצל שם ללמוד ממנו תורה. משל לאשה שנתעשרה מפלכה, אמרה הואיל ומן הפלך הזה התעשרתי, עוד אינו זו מתחת ידי לעולם. כך אמר אברהם, כל שבא לידי אינו אלא בשביל שעסקתי בתורה ובמצוות, לפיכך איני רוצה שתזון מורעי לעולם (עכ"ל המדרש). דע כי התורה היא משלמת את הישראלי ומכשרתו ברמ"ח איבריו ושס"ה גידיו נר"ו. ומעלתו אל תכלית השלמות האפשרי, ובלעדו לא יוכל אדם לבא לידי כשרון הגמור מינס גמון ה' אותה לישראל. ומלבד שהיא משלמת את החיסרון ומונעה הפחיתות אשר בהאדם מצד חומריותו וכוחות טבעו המשושקעים וטמועים בהבלי הומן ועוגביו, עוד היא בעצמותה טוב ויקר אושר האמיתי, ובה יתקרב האדם לאלקינו, ובה יתוה פניו - הוא השגת האלקות. כי הטובה בעצמו מעונו של השם יתברך, ובה הוא שרוי, וכמו שראינו במקדש, שבלוחות העדות על הארון שם שרתה שכינה, ומשם יצאה אורה לעולם [מנחות] (פו, ב), והוא כינוי על שפע החכמה והשגת השלמות. ובמקדש שני שחסר הארון, חסרה שכינה, ובנסוע הארון ויאמר משה קומה ה"י! ולבן לעתיד לבא, גם כן אין מצוות בטלות. וכן מצאנו להצדיקים במתיבתא

11

הרע הוא כמעט אי אפשר, ועל זה אמרו: ¹⁵ עובד כוכבים שיושב ועוסק בתורה הוא ככהו גדול שנכנס לפני ולפנים. פירוש ¹⁴ שכהו גדול נכנס להסיר הרע לכפר ולשלוח העונות "אל ארץ גזירה" ¹⁵ — שזה ענין הסרת הרע — בזה הוא גדר אחד מי שמצווה ועושה למי שאינו מצווה. אבל להשיג זהו השלמות הרוחני, ועוצם התקרבות לאלקים, אין בזה סוג וערך כלל מי שמצווה ועושה למי שאינו מצווה ועושה ¹⁶, שנוצם העליון ודביקות האלקי אינו אלא רק למי שמצווה שעוסק בתורה. ולכן נתקבלה תפילת משה שלא תשרה שכיבה באומות ¹⁷, כיון שאינם מצווים, אף אם יהיו עושים לא ישיגו דביקות האלקים השוכן בתוך תורתו, כמו שביארנו. וזה עומק מאמרם ¹⁸ "אברהם שלח ליצחק ללמד תורה, כי התבונן במאמרם זה אשר העירו לנו כי להסרת הרע ולכלות החומר — ומאהבו השטן ומדיחיו — כבר הגיעו אברהם ויצחק בניסיון העקידה שהגיעו לתכלית מעלה האנושית ¹⁹, אשר לבם יהיה חלל בקרבם לגמרי ²⁰. אבל בכל זאת לא הוגיחו התורה, כי היתה חביבה עליהם — אף שלא היו מצווים ועושים, ולא הוסיפה להם התורה בעצם שלימות לולא ²⁰ הסרת ההעדרים והפחיתות כאשר הוסיפה להשלמים המצווים ועושים ²¹ — בכל זאת הוגיחו מאהבתם אותה, שעל ידה הסירו הרע וסילקו הפחיתות ²², ונעשו אורים גדולים ומוהירים מפיקים נוגה הכוכבים לעולם ועד.

דרכיו עוסקים בהלכה ⁵, כי אף בלא חומר ובלא יצר ובלא רע, גם כן התורה היא התכלית האמיתית — והוא הדבקות הגשגה לאלקים. וזה שאמרו בשבת דף פג, ב: לעולם אל ימנע אדם מבית המדרש ומדברי תורה, ואפילו בשעת מיתה שנאמר: "וזאת התורה אדם כי ימות באוהל" (במדבר יט, יד) — אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה. פירוש, דאמרו פרק קמא דברכות, אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ⁶ ואמר לו יזכיר לו יום המיתה וכו', הרי דיום המיתה מועיל להחליש הרע ולבלע היצר יותר מתורה ומקריאת שמע. ואם כן, אם תאמר כי התורה אינו רק ¹⁰ להסיר הפחיתות ולהדיח הרע ולהשלים החסרון, אם כן בשעת מיתתו של האדם — שאז נחלש ממנו היצר לגמרי — אינו צריך לאחוז בתורה. על זה אמרו ¹¹ שאינו כן, שעצם התורה היא תכלית השלמות אף במקום שנעדר הרע, לכן אף בשעת מיתתו של האדם יהא עוסק בתורה. ובכל זאת אינו דומה שלימות התורה להמצווה ועושה מצד מצוה, למי שאינו מצווה ועושה, מצד שלימות המושג מהתורה ¹². כי להסיר

12

יראת ה' מצילה מהיצר הרע

"ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה וגו'" (כ, יא)

שנים אחדות לפי מלחמת העולם השנייה, ביקר הג"ר אלחנן וסרמן הי"ד בסמינר לרבנים בגרמניה. בשיחה לפני תלמידי הסמינר הביא את הפסוק: "ויאמר אברהם כי אמרתי רק אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני על דבר אשתי". תמה רבי אלחנן הי"ד: מדוע אמר אברהם למלך פלשתים רק אין וגו' — הרי, לכאורה, המילה "רק" מיותרת. וביאר: שכוונת אברהם היתה לומר שכאשר נמצאים בקרב אנשים משכילים או אפילו בקרב אומה שלימה שכל אנשיה חכמים ובעלי שכל, נדמה לכאורה, שאפשר לחיות בהשקט ובבטחה. שהרי יש להניח שבשכלם חקרו לעצמם נימוסים ישרים, והרגילו את עצמם במידות טובות. כמו כן, סברא פשוטה היא שהמקום ינוהל על-פי משפט צדק וחוק, כפי שמחייב השכל היותר וההגיון.

אעפ"כ אמר אברהם, גם כשאני נמצא במקום שיש בו כל המעלות האלו הנני חש, כי ישנה סכנה גדולה. בן רגע יכולים אנשים כאלה או אומה כזו להשתנות ולהיות בנייא מסוכנים ביותר המסוגלים להרוג ולרצוח ולעשות כל מיני מעשים רעים ומתועבים. כל זה משום שאין להם כל אמצעי שיעזור להם להשתלט על יצרם. ולכן בעת אשר תבער בהם אש של איזו שהיא תאוה, לא יהיה מעצור לרוחם. כדי להוציא תאוותם אל הפועל, הם יהיו מסוגלים לכל דבר. נימוסיהם היפים ומנהגיהם הטובים לא יעמדו להם בעת הזאת. רק כח אחד ישנו בעולם שבעזרתו אפשר לבטוח שלא נחטא, והוא מידת היראה, השתולה

5

13

1 בנפש האדם. רק מי שמלא יראת אלקים ויודע כי בכל עת משקיף עליו המלך הגדול ועל מעשיו, מסוגל לשלוט ביצריו ולכבות את אש התאוה בטרם תגבר.

זה מה שנתכוון אברהם לומר בפסוק הנזכר: ראיתי שיש כאן אנשים בעלי מידות טובות, עושי צדקה ומשפט ועוד מעלות, רק דבר אחד לא מצאתי כאן – יראת אלקים.

ולכן אמרתי שיש כאן חשש של "והרגוני על דבר אשתי" – אם תגבר בס התאוה לקחת את אשתי, ולא יוכלו להתגבר על יצרם הם עלולים להורגני. ובשעה שתבער בס אש התאוה, לא יעמדו להם נימוסייהם הטובים והשכל הישר ושאר מעלות.

2 ר' אלחנן התכוון בדבריו לרמוז על הסכנה העלולה לצמח מגרמניה, אע"פ שנתשבה באנחה העת למדינה מסודרת, בעלת חוקים ומשפטים, ומערכת יעילה של בתי משפט, ואזרחיה ידועים היו כמנומסים ביותר, וכאנשי תרבות ממדרגה עליונה.

11 תלמידי הסמינר הופתעו לשמוע דברי תוכחה קשים כאלו, והתקשו להאמין שמדובר בארצם הנאורה.

לא חלפו שנים רבות ודברי ר' אלחנן התאמתו להפליא. "המדינה המתורבתת" הזאת הצמיחה חיות טרף נוראות בדמות הנאצים ימ"ש, שהרגו ללא רחמים מליוני יהודים חפים מפשע. רק אדם הגדול בתורה שלמד את התורה בעיון רב, וספג אל קירבו את יסודות האמונה והליכות החיים שהיא מלמדת אותנו – מסוגל לראות ולהבין דברים רבים, מה שאחרים אינם מעלים כלל על דעתם. זוהי גדולתם של גדולי ישראל אשר דברים שיצאו מפי אאע"ה מאירים להם אורחות חיים וכוחם עדיף מנביא. הם עומדים ומתריעים בפני סכנות שונות הצפויות לכלל ולפרט ומנהיגים את האומה במסילה הישרה. (מובא מספר "אור אלחנן" ח"ב).

16

6